

УДК 159.922

Олег БАГАС,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

Роман КОВАЛЬЧУК,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ВПЛИВ “ЗІРКОВОЇ ХВОРОБИ” НА ДОСЯГНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ У КОМАНДНИХ ВИДАХ СПОРТУ

Стаття присвячена вивченню питання впливу “зіркової хвороби” на міжособистісні конфлікти у спортивному колективі (команді) та на досягнення результатів у спортивно-ігровій діяльності. З’ясовано, що спортивна команда являє собою різновид малої групи з притаманними їй ознаками. Феномен “зіркової хвороби” полягає в погіршенні індивідуальних спортивних результатів, одночасно з підвищенням вимог до партнерів по команді, неадекватній самооцінці і негативному ставленні до критики своїх дій.

Ключові слова: *спортивні команди, ігрові види спорту, спортивні результати, міжособистісний конфлікт, “зіркова хвороба”.*

Спортивна діяльність надзвичайно різноманітна, що виражається у значному числі різних видів спорту, при цьому в окрему групу виділяють спортивні ігри. Вони являють собою змагання двох спортивних команд, де кількісний склад команди регламентується правилами гри.

Спортивна команда розглядається як група осіб, що беруть участь у спортивних змаганнях та об’єднаних приналежністю до одного спортивного колективу, крім цього, у спортивній команді прийнято виділя-

© Багас О., Ковальчук Р.

ти властиві тільки їй ознаки: спрямованість членів команди на досягнення високих індивідуальних і командних результатів; однаковий вік і професійний рівень спортсменів; специфічність вступу в команду.

Серед спортивних команд в ігрових видах спорту можна виділити декілька відносно контрастних рівнів, які співвідносяться з кваліфікацією членів команди і спортивними досягненнями. У нашому дослідженні ми спираємось на команди високої кваліфікації, які регулярно беруть участь у першості країни і мають у своєму складі спортсменів з рівнем підготовки майстра, кандидата у майстри спорту.

Кожна із спортивних команд може розглядатися як структурна одиниця, у межах якої здійснюється діяльність, що готує команду до спортивного поєдинку. На досягнення високих спортивних результатів суттєво впливають взаємовідносини усередині команди. Одним із негативних факторів, який негативно впливає на мікроклімат у команді, а відповідно і на спортивні результати, є “зіркова хвороба”

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зіркова хвороба – підступна недуга з красивою назвою. Термін “зірковість” сам по собі яскравий і привабливий, тому немає нічого дивного у тому, що кожен спортсмен з усіх сил до нього прагне. Тим більше, що усілякі засоби масової інформації підігривають ці прагнення, безсоромно експлуатуючи термін “зірковість” з будь-якої нагоди. Яких тільки зірок у світі не буває: є зоряна молодість і старість, є зірки театральні та естрадні, балету та спорту, шоу-бізнесу та гламуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. На думку низки авторів, Б. А. Ашмарін, Л. П. Матвеев, Б. Кретті, Н. Г. Озолін, А. А. Тер-Ованесян, А. І. Тер-Ованесян та ін., спортивна команда являє собою різновид малої групи. Це відбувається внаслідок спільності ознак спортивної команди і малої групи, до яких відносять:

розмір групи. Мінімальний розмір малої групи визначений у дві людини, максимальний – у сорок. Цій вимозі відповідає кількість спортсменів і тренерів у спортивній команді, яка суворо визначена правилами змагань;

автономність. Мала група і спортивна команда свідомо відокремлюється від навколишнього суспільства завдяки обмеженню

кількості членів у колективі, наявності специфічних цілей, норм, правил поведінки;

загальні цілі. Необхідною ознакою малої групи є спільні цілі для усіх членів. Такі цілі можуть бути різноманітними, але основною є мета, яку можна досягти тільки за допомогою спільної діяльності членів групи. У спортивній команді мета спрямовується на досягнення високого результату у процесі змагань;

взаємодія. Без взаємодії неможливе ефективне досягнення цілей, поставлених перед малою групою і спортивною командою. Спільна групова діяльність обумовлена видом спорту і взаємопов'язаними сферами – змаганням і тренуванням. В умовах тренування спортивна діяльність заснована на підготовчому характері і підпорядковується змагальним цілям. Спортивно-ігрова діяльність припускає рухові та інформаційні взаємодії і формується на основі спільних взаємодій, що становить суть гри і має складну форму;

диференціація функцій. Під час взаємодії, у процесі спільної діяльності відбувається диференціація функцій членів групи з присвоєнням певного статусу. Це відбувається у зв'язку з різними здібностями, індивідуальним внеском у досягнення мети і психологічними особливостями особистості. У спортивній команді диференціація заснована на поділі спортсменів за ігровим амплуа, статусом, складом і т. д.;

групові норми. Норми у малій групі і спортивній команді відіграють оціночну та стабілізуючу роль, вимогливість яких залежить від значимості загальних цілей. Особливість норм укладена в існуванні їх у прихованому вигляді, але вони існують і з ними необхідно рахуватися.

Отже, спортивна команда становить певний вид малої групи з низкою специфічних особливостей.

Мета статті: розглянути вплив “зіркової хвороби” лідерів на кількість міжособистісних конфліктів, що виникають у спортивній команді, так як вважається, що значна кількість конфліктів є одним із основних факторів зниження спортивних результатів та може призвести до руйнування відносин у команді.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, одним з головних факторів досягнення високих результатів є раціональ-

не управління спортивною командою, яке вимагає знань структури команди, особливостей функціонування, взаємодій, взаємин, уміння встановити психологічний контакт зі спортсменами.

Спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол, хокей і под.), у яких беруть участь команди, характеризуються найбільшою емоційною насиченістю серед інших видів спорту, необхідністю взаєморозуміння.

Виділяють найбільш характерні особливості, що обумовлюють високу конфліктність ігрових видів спорту:

протиборство команд, спрямоване на перемогу над суперником, з максимальною мобілізацією фізичних і психічних зусиль;

наявність гостроконфліктних ігрових ситуацій, пов'язаних з обмеженим лімітом часу на обдумування і ухвалення рішень при жорсткій протидії супротивника;

значна ймовірність помилкових дій, які обумовлені необхідністю вирішення складних завдань тактичного і стратегічного характеру, ураховуючи численні і різноманітні варіанти переміщення по ігровому майданчику партнерів, суперників;

різке підвищення інтенсивності та обсягу тренувального процесу, необхідне для підтримки протягом ігрового сезону на високому рівні фізичних якостей спортсменів;

висока емоційність спортивних ігор, яка безпосередньо пов'язана з неможливістю передбачити перебіг спортивного поєдинку і з передбачуваністю результату.

Слід урахувати той факт, що міжособистісний конфлікт не виникає сам по собі і його основу має становити певний об'єкт, який прийнято називати причиною конфлікту. Для визначення комплексу заходів, спрямованих на попередження та подолання виниклого конфлікту, необхідно вивчити реальні причини конфлікту у спортивних командах, навколо яких розвертається конфліктна ситуація. Знання причини конфліктів допомагає запобігти їм або успішно розв'язати при виникненні у спортивній команді.

Однією з причин конфліктів, які негативно впливають на спортивний результат, є "зіркова хвороба".

"Зіркова хвороба" спортсменів пов'язана, більшою мірою, з надбанням спортсменом статусу лідера. Деякі зі спортсменів-лідерів знач-

но змінюють своє ставлення до спорту, успіхів і помилок партнерів, поведінки і под. Цей феномен, названий “зірковою хворобою”, визна-чає уповільнення індивідуальних спортивних результатів із можливіс-тю поступового зниження ефективності своєї діяльності. Одночасно спортсмен підвищує вимоги до партнерів по команді, необ’єктивно за-вищуючи їх, негативно ставиться до критики своїх дій. “Зіркова хворо-ба” може призвести до конфліктів у колективі, зростання відчуження з тими, хто критикує спортсмена, до порушення спортивної дисципліни.

Слід зазначити, що у разі перемоги основне заохочення, без на-лежної підстави, випадає на лідера команди. Іноді перемога у змаганні присвоюється одному спортсмену, водночас дії його партнерів по ко-манді залишаються без уваги, у зв’язку з чим виникає ще одна конф-ліктна ситуація.

Слід окремо вказати на першопричину конфліктів у спортивній команді, що полягає в окремих спортсменах-зірках, які здійснюють негативний вплив на інших членів команди у професійній і нефор-мальній сфері спілкування. У таких випадках необхідна активна тре-нерська робота з метою виявлення та нейтралізації негативного впли-ву таких зірок. За неможливості здійснення позитивного впливу на таких осіб необхідно, на нашу думку, позбавлятися таких лідерів.

Ознаки “зіркової хвороби” можуть проявитись вже на почат-ку спортивної кар’єри. І тому, здійснюючи перші успіхи у будь-яких змаганнях, вигравши перші індивідуальні нагороди, отримуючи свій перший виклик до збірної команди, молоді спортсмени починають так завзято працювати над своїм “зірковим” іміджем, що, захопив-шись цією грою, дуже швидко підходять до тієї самої критичної межі, за якою починається різка ломка їх крихкої, несформованої психіки.

З’являється гордовитий тон, капризи, зверхне ставлення до партне-рів по команді, виставлення індивідуальних умов та інше... Саме у цей момент необхідно якнайшвидше ловити цю незміцнілу особистість – “хапати за штани” і “ставити на місце”. І хто це буде робити – педагог (тренери) або батьки – не важливо. Важливо вберегти юне створіння від страшного “зоряного” захворювання, яке калічить і розбещує душу. Однак буває, що батькам подобається “зірковість” своїх дітей.

Мало того – батьки активно підтримують цей імідж юного дарування, вселяючи своєму чаду, що він – справжній “пуп землі”, навколо якого скоро закрутиться весь світ. Хоча, якщо зазирнути у глибину батьківської душі, то можна побачити за усією цією грою у зоряну дитину всього лише просту корисливість – батьки марять, що колись ця “зірковість” стане для їх нащадка прибутковим бізнесом.

Але все-таки найголовніше питання полягає у тому, як утримати молоду людину в реальності, не дати захопити її небезпечним пристрастям, потягти у “зоряну височінь”, де крім запаморочення і грошей нічого немає. І нікого немає – ні друзів, ні близьких, одні менеджери і конкуренти.

Нам здається, головне завдання тренерів, педагогів і батьків – навчити талановиту дитину любити спорт у собі більше, ніж себе у спорті. І завжди пам’ятати – підступність “зіркової” хвороби полягає у тому, що хворий відчуває себе у цей зоряний відрізок часу чудово. У ньому кипить вулкан бажань і пристрастей, йому здається, що якщо він у самому розквіті сил, всі зауваження на свою адресу з приводу того, що він зазнався, – не більше ніж звичайна заздрість.

Ще б пак – рейтинг його високий, попит на його талант величезний, і тому він може жити відповідно до відомої фрази великого полководця: “Переможців не судять”! Але проходить час, характер “зірки” стає все вередливішим, самооцінка завищена та неадекватна, авторитетів, які впливали б на нього, вже не існує, а близьких людей стає все менше, тому що в очах “зірки” вони перетворюються в заздрісників і злостивців. Та й вчителі – ті, хто вивів на цю зоряну стежку, стають уже не указ. Нікому тепер порадити і застерегти, нікому покритикувати зірку.

І як наслідок – зірка з часом стає непотрібною, смішною і химерною. Ряди фанатів рідшають, тим більше що на зоряному небосхилі з’являються нові свіжі зірочки, куди яскравіші, молодші і перспективніші. І хвора “зірка” – як наслідок – гасне. Вона ще намагається боротися, почати все спочатку, знайти новий клуб (команду), але всі зв’язки з вчителями, тренерами та друзями розірвані, всі “мости спалені”, та й характер, зіпсований “зірковістю”, дає про себе знати.

Звичка говорити зарозуміло і зверхньо не дає знайти точки дотику з тими, хто зміг би допомогти. Так, можна ще вийти на май-

данчик, показати молодим як треба, але час бере своє, а конкурувати все важче.

Бути “зіркою”, залишаючись нею протягом всього життя – це каторжна праця: і фізична, і духовна, і психологічна. Адже в обов’язки справжньої, непідробної “зірки” входить ще й бути прикладом великої людяності, патріотичності, бути маяком для звичайних людей. Маяком, що вказує шлях крізь шторми і тумани! Може, у цьому і полягає призначення справжньої зірки.

Висновки. 1. Спортивна команда являє собою один з різновидів малої групи зі спрямованістю на досягнення перемоги над суперником у процесі змагання, складається з двох підсистем: керівної (тренери), що показує результат (спортсмени) і має складну структуру взаємин і взаємодій, яка не є постійною.

2. Міжособистісні конфлікти в спортивній команді залежно від спрямованості, тривалості, впливу на індивідуальну і спільну спортивну діяльність сторін, що конфліктують, призводять до зниження спортивних результатів та порушують мікроклімат у команді.

3. Однією з основних причин виникнення конфліктів у спортивній команді може бути “зіркова хвороба” її лідерів.

4. Знання причин конфліктів, уміння визначити їх у разі протистояння дозволяє тренерові вирішувати і попереджати проблемні ситуації в команді.

5. Для запобігання негативного впливу “зіркового” лідера на команду, а також спортивний результат тренеру необхідно проводити корекцію поведінки лідерів.

6. Подолання міжособистісних конфліктів у спортивних командах слід покласти на тренера, що значною мірою обумовлено специфікою його професійно-педагогічною діяльністю. Подолання міжособистісних конфліктів необхідно розглядати як комплекс заходів, спрямованих на попередження та розв’язання суперечностей. Попередження конфліктів у спортивній команді пов’язано з оптимальним формуванням умов життєдіяльності, толерантної поведінки і взаємодії тренера і спортсменів, прийняття раціональних управлінських рішень. Конструктивне вирішення міжособистісних конфліктів полягає у використанні способів, методів і прийомів вирі-

шення конфліктів у педагогічній діяльності тренера, на основі професійної взаємодії в спортивній команді. Для цього необхідна принципова позиція, яку має займати педагог у конфлікті на основі принципів педагогічного управління конфліктами у спортивно-ігровій діяльності.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Перспективним напрямом вивчення цієї проблематики є розгляд практичних засобів впливу тренерів та педагогів на формування особистості спортсмена в контексті його підготовки до спортивних досягнень найвищого ґатунку в спортивно-ігровій діяльності.

Список використаної літератури

1. Ашмарін Б. А. Теорія і методика фізичного виховання : навч. посібник для студентів факультету фізичного виховання пед. ін-тів / Б. А. Ашмарін, М. Я. Віленський, К. Х. Грантинь та ін. – М. : Освіта, 1979. – 369 с.
2. Богданова Д. І. Соціально-психологічна характеристика спортивного колективу : лекції для студентів ІФК / Д. І. Богданова. – Л. : ГДОІФК, 1997. – 43 с.
3. Данакін Н. С. Конфлікти і технологія їх попередження / Н. С. Данакін, Л. Я. Дятченко, В. І. Сперанський. – Білгород : Центр соціальних технологій, 1995. – 317 с.
4. Коломейцев Ю. А. Взаємовідносини у спортивній команді / Ю. А. Коломейцев. – М. : Фізкультура і спорт, 1984. – 128 с.
5. Кретті Б. Д. Психологія в сучасному спорті / Б. Д. Кретті ; перекл. Ю. Л. Ханіна. – М. : Фізкультура і спорт, 1978. – 224 с.
6. Кричевський Р. Л. Психологія керівництва і лідерства в спортивному колективі / Р. Л. Кричевський, М. М. Рижак. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – 224 с.
7. Матвеев Л. П. Теорія і методика фізичної культури : посібник для інститутів фізичної культури / Л. П. Матвеев. – М. : Фізкультура і спорт, 1991. – 543 с.
8. Озолин Н. Г. Молодому колезі / Н. Г. Озолин. – М. : Фізкультура і спорт, 1988. – 288 с.
9. Тер-Ованесян А. А. Педагогіка спорту / А. А. Тер-Ованесян, І. А. Тер-Ованесян. – К. : Здоров'я, 1986. – 208 с.
10. Ханін Ю. Л. Міжособистісні конфлікти у спортивно-ігровій діяльності / Ю. Л. Ханін // Теорія і практика фізичної культури. – 1976. – № 7 – С. 11–12.

*Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Заболотний С. М.*

Багас О. П., Ковальчук Р. О. **Влияние “звёздной болезни” на достижение результатов в командных видах спорта**

Статья посвящена изучению вопроса влияния “звёздной болезни” на межличностные конфликты в спортивном коллективе (команде) и на достижение результатов в спортивно-игровой деятельности. Выяснено, что спортивная команда является собой разновидность малой группы с присущими им признаками. Феномен “звёздной болезни” выражается в ухудшении индивидуальных спортивных результатов, одновременно с увеличением требований к партнёрам по команде, неадекватной самооценке и негативном отношении к критике своих действий.

Ключевые слова: спортивные команды, игровые виды спорта, спортивные результаты, межличностный конфликт, “звёздная болезнь”.

Bagas O. P., Kovalchuk R. O. **The Impact of “Star Sickness” on Achievement of Results in Team Sports**

The article deals with studying the impact of “star sickness” on interpersonal conflicts within a sports group (team) and the achievement of results in sports and games activities. It has been found that a sports team is a kind of a small group with its appropriate characteristics. The phenomenon of “star sickness” is delayed individual athletic results along with increased requirements for teammates, inadequate self-esteem and negative attitude to criticism of personal actions.

It was found out that the sports team is one of the varieties of a small group with a focus on victory over an opponent in the course of the competition, consists of two subsystems: the manager (coaches), which shows the result (athletes) and has a complex structure of relationships and interactions that is not Constant.

It is determined that interpersonal conflicts in the sports team, depending on the direction, duration, influence on the individual and joint sports activities of the conflicting parties lead to a decrease in athletic performance and violate the microclimate in the team. One of the main reasons for the emergence of conflicts in the sports team can be a “star sickness” of its leaders. Knowledge of the causes of conflicts, the ability to

determine them in the event of confrontation, allows the coach to solve and prevent problem situations in the team.

To prevent the negative influence of the “star” leader on the team, as well as on the athletic result, the coach needs to correct the behavior of the leaders.

It was found out that overcoming interpersonal conflicts in sports teams should be put on the coach, which is largely due to the specificity of his professional and pedagogical activities. Overcoming of interpersonal conflicts must be considered as a set of measures aimed at preventing and resolving contradictions. Prevention of conflicts in the sports team is associated with the optimal formation of living conditions, tolerant behavior and interaction of the coach and athletes, and the adoption of rational management decisions. A constructive solution to interpersonal conflicts is the use of means, methods and techniques for solving conflicts in the pedagogical activity of the coach, based on professional interaction in the sports team. This requires a principled position, which should occupy the teacher in the conflict on the basis of the principles of pedagogical management of conflicts in sports and gaming activities.

The phenomenon of “star sickness” is the slowing of individual sports results, while increasing the requirements for team-mates, inadequate self-esteem and negative attitude towards criticism of their actions.

Keywords: *sportsteams, competitive sports, sports results, interpersonal conflict, “star sickness”.*